

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΑΠΟ ΤΟ 2024 ΕΩΣ ΤΟ 2025: ΟΡΟΣΗΜΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ

Έλενα Δήμα,
Οικονομολόγος, MSc Διεθνής Πολιτική Οικονομία
& Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική

Παρατηρητήριο Βιώσιμης Ανάπτυξης ΕΝΑ

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΑΠΟ ΤΟ 2024 ΕΩΣ ΤΟ 2025: ΟΡΟΣΗΜΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ

Έλενα Δήμα,
Οικονομολόγος, MSc Διεθνής Πολιτική Οικονομία
& Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική

Παρατηρητήριο Βιώσιμης Ανάπτυξης ΕΝΑ

Φεβρουάριος 2024

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η κατανόηση των προκλήσεων της κλιματικής αλλαγής και της φύσης των απαντήσεων που απαιτούνται έχει εξελιχθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια, ιδίως υπό την ώθηση της επιστημονικής προόδου. Ωστόσο, εξακολουθεί να υφίσταται μεγάλο χάσμα μεταξύ του πραγματικού και του απαιτούμενου ρυθμού της αλλαγής. Πλέον, είναι σαφές ότι πρέπει να γίνουν χωρίς καθυστέρηση εκτεταμένες αλλαγές, προκειμένου να δημιουργηθούν οι συνθήκες για μια επαρκή και δίκαιη απάντηση στις προκλήσεις της κλιματικής αλλαγής, τόσο στο επίπεδο της διεθνούς κλιματικής διακυβέρνησης όσο και σε αυτό της υλοποίησης της μετάβασης από τους φορείς άσκησης πολιτικής. Το 2024 σηματοδοτεί ειδικότερα την έναρξη της εμβάθυνσης των προσπαθειών για την επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης που αποφασίστηκαν το 2015, είτε αυτοί απορρέουν από τη Συμφωνία του Παρισιού για το Κλίμα, είτε από τις αποφάσεις της Διάσκεψης της Αντίς Αμπέμπα για τη Χρηματοδότηση της Ανάπτυξης, είτε από την έγκριση της Ατζέντας του 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, είτε, πιο πρόσφατα, από τη Συμφωνία Κουνμίνγκ-Μόντρεαλ για τη Βιοποικιλότητα (2022) και τη Διεθνή Συνθήκη για τη Διατήρηση και τη Βιώσιμη Χρήση της Βιοποικιλότητας στην Ανοικτή Θάλασσα (2023). Στις πολυμερείς προσπάθειες ενίσχυσης των υφιστάμενων δεσμεύσεων περιλαμβάνεται η Σύνοδος Κορυφής του Μέλλοντος, που συγκάλεσε ο Αντόνιο Γκουτέρες στο περιθώριο της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών (Summit of the Future, 2024), και η COP16 για τη Βιοποικιλότητα (Conference of the Parties, Convention on Biological Diversity), η πρώτη COP μετά την έγκριση της Συμφωνίας Κουνμίνγκ-Μόντρεαλ (United Nations Biodiversity Conference, 2024¹).

¹ Σε πολυμερές επίπεδο το διεθνές πλαίσιο για τη βιοποικιλότητα έχει ενισχυθεί, με την έγκριση ποσοτικοποιημένων και μετρήσιμων στόχων στην COP15 τον Δεκέμβριο του 2022. Η πρόκληση από τώρα μέχρι την COP16 είναι οι χώρες να υποβάλουν εθνικές στρατηγικές και σχέδια δράσης για τη βιοποικιλότητα (NBSAPs) με στόχους ευθυγραμμισμένους με τους στόχους του Κουνμίνγκ-Μόντρεαλ, συνοδευόμενους από ακριβή σχέδια χρηματοδότησης της βιοποικιλότητας.

1. Νέα χρηματοπιστωτική αρχιτεκτονική για το κλίμα

Το 2024 είναι επίσης ένα έτος προετοιμασίας για τα βασικά ορόσημα που έχουν προγραμματιστεί για το 2025. Ειδικότερα, στο ψήφισμα 78/231 της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ (2023) αποφασίστηκε η σύγκληση το 2025 της 4ης Διεθνούς Διάσκεψης για τη Χρηματοδότηση της Αειφόρου Ανάπτυξης, η οποία θα πραγματοποιηθεί στην Ισπανία. Στόχος αυτής, μεταξύ άλλων, είναι ο καθορισμός δράσεων και πρωτοβουλιών για την υπέρβαση των εμποδίων και των κενών όσον αφορά τη διακυβέρνηση των πολιτικών που σχετίζονται με την εφαρμογή του θεματολογίου του 2030 και την επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs), καθώς και για την υποστήριξη της μεταρρύθμισης της διεθνούς χρηματοπιστωτικής αρχιτεκτονικής. Ειδικότερα, η προσπάθεια για τον ανασχεδιασμό της χρηματοπιστωτικής αρχιτεκτονικής αναμένεται να συνεχιστεί και από τη βραζιλιάνικη προεδρία της Ομάδας των 20 (G20), η οποία θα επικεντρωθεί στο θέμα αυτό. Η σύνοδος κορυφής της G20 στη Βραζιλία έχει προγραμματιστεί για τις 18-19 Νοεμβρίου 2024 στο Ρίο ντε Τζανέιρο². Οι μεγάλες αναδυόμενες οικονομίες, αναλαμβάνοντας διαδοχικά την προεδρία της G20 (Ινδία το 2023, Βραζιλία το 2024, Νότια Αφρική το 2025), έχουν μια μοναδική ευκαιρία να επηρεάσουν τη διεθνή ατζέντα σχετικά με την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και τον καθορισμό μέσω εφαρμογής και στήριξης αυτής της προσπάθειας, συμπεριλαμβανομένης της ευθυγράμμισης των παγκόσμιων χρηματοδοτικών ροών με τους εν λόγω στόχους (A Global Climate Finance Framework).

Ο ρόλος των δημόσιων και πολυμερών αναπτυξιακών τραπεζών

Στη Σύνοδο Κορυφής για ένα Νέο Παγκόσμιο Χρηματοδοτικό Σύμφωνο, που πραγματοποιήθηκε στο Παρίσι (Summit for A New Global Financial Pact, 2023), υπογραμμίστηκε η επείγουσα ανάγκη για την αντιμετώπιση των κοινών προκλήσεων για το κλίμα, τη φύση και την ανάπτυξη μέσω της ενίσχυσης της παγκόσμιας συνεργασίας και της ριζικής μεταρρύθμισης του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος.

² Τα μέλη της G20 αντιπροσωπεύουν πάνω από το 80% του παγκόσμιου ΑΕΠ, το 75% του παγκόσμιου εμπορίου και το 60% του πληθυσμού του πλανήτη. Οι προτεραιότητες που έχει δηλώσει η προεδρία της Βραζιλίας αντικατοπτρίζονται στο σύνθημα «Οικοδόμηση ενός δίκαιου κόσμου και ενός βιώσιμου πλανήτη».

Στο ίδιο πλαίσιο, το Δίκτυο Finance in Common (FiCS, 2023), στο οποίο συμμετέχουν περισσότερες από 500 δημόσιες αναπτυξιακές τράπεζες (Public Development Banks - PDBs³), δεσμεύτηκε να δουλέψει συντονισμένα, με στόχο να επιτύχει την ευθυγράμμιση των δραστηριοτήτων του με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης της Συμφωνίας του Παρισιού και του παγκόσμιου Πλαισίου για τη Βιοποικιλότητα. Μάλιστα, στην 4η Σύνοδο Κορυφής του Δικτύου που πραγματοποιήθηκε στην Καρθαγένη διαμορφώθηκε μια πλατφόρμα που, πέρα από την εστίαση στη μεταρρύθμιση των Πολυμερών Αναπτυξιακών Τραπεζών (MDBs), επικεντρώνεται στους τρόπους καλύτερης προσαρμογής των μεταρρυθμίσεων σύμφωνα με τις περιφερειακές και εθνικές ανάγκες. Η 5η Σύνοδος FiCS 2024 θα φιλοξενηθεί από την Ασιατική Τράπεζα Επενδύσεων και Υποδομών (AIIB), και πρόκειται να επικεντρωθεί στην περαιτέρω εμβάθυνση της συνεργασίας για την οικοδόμηση μιας πιο βιώσιμης παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής αρχιτεκτονικής χωρίς αποκλεισμούς.

Κλίμα, δημόσιο χρέος και φορολογία

Η προσπάθεια μεταρρύθμισης του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος πρόκειται να συνεχιστεί και στην COP29 στο Αζερμπαϊτζάν το 2024, όπου οι χώρες αναμένεται να συμφωνήσουν σε έναν νέο ποσοτικοποιημένο συλλογικό στόχο χρηματοδότησης για το κλίμα που να υπερβαίνει το ποσό των 100 δισεκατομμυρίων δολαρίων ετησίως. Παράλληλα, προετοιμάζεται να υποβληθεί η Έκθεση Εμπειρογνομών για το Χρέος, τη Φύση και το Κλίμα (Global expert review on debt, nature and climate), με αντικείμενο την ενδελεχή εξέταση της περίπλοκης αλληλεπίδρασης μεταξύ του δημόσιου χρέους και της ικανότητας των αναπτυσσόμενων χωρών να επιτύχουν έναν διαρθρωτικό οικονομικό μετασχηματισμό ανθεκτικό στην κλιματική αλλαγή, χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και αποκατάστασης της βιοποικιλότητας, στο πλαίσιο του οποίου θα διασφαλίζεται μεγαλύτερη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Η COP29 θα δώσει επίσης τη δυνατότητα στην Ειδική Ομάδα για τη Διεθνή Φορολογία (Task Force on International Taxation), η οποία θα συνεδριάσει για πρώτη φορά σε επίπεδο ομάδας εργασίας στις αρχές του 2024, να παρουσιάσει προτάσεις νέων πηγών εσόδων για τη χρηματοδότηση μέτρων για το κλίμα.

³ Σχετικά με την ιστορία, εξέλιξη και αναβίωση του θεσμού των αναπτυξιακών τραπεζών, βλ. Ζερβούδη, Ε., «Οι Αναπτυξιακές Τράπεζες & ο ρόλος τους στην εθνική αναπτυξιακή στρατηγική μιας χώρας», Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών ΕΝΑ, Αθήνα 2020.

Οι προσπάθειες της Ομάδας θα είναι συμπληρωματικές προς την πρόσφατη Συμφωνία για τον Παγκόσμιο Ελάχιστο Φορολογικό Συντελεστή, που επιτεύχθηκε εντός του πλαισίου του ΟΟΣΑ/G20 (Inclusive Framework).

Τέλος, αναμένεται να παρουσιαστούν οι προτάσεις του διεθνούς συνασπισμού με στόχο τη σταδιακή κατάργηση των επιδοτήσεων ορυκτών καυσίμων που ξεκίνησε η Ολλανδία με τη συμμετοχή 11 ακόμη χωρών, εστιάζοντας i) στη διαφάνεια, ii) στην αντιμετώπιση των διεθνών εμποδίων και iii) στη διευκόλυνση των εθνικών στρατηγικών για τη μείωση των επιδοτήσεων και την πρόληψη της διαρροής άνθρακα μέσω του διεθνούς διαλόγου.

2. Πρώτος Παγκόσμιος Απολογισμός: φιλοδοξία να διαμορφωθεί μια κοινή βάση για την κατανόηση των βασικών ζητημάτων

Η αξιολόγηση της συλλογικής προόδου για τον περιορισμό της υπερθέρμανσης του πλανήτη στον 1,5°C, ολοκληρώθηκε στο πλαίσιο του πρώτου Παγκόσμιου Απολογισμού, στην 28η Διάσκεψη των Μερών της Σύμβασης-πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (UN-FCCC, COP28, 2023, [Global Stocktake- GST]). Μετά από μια διετή τεχνική φάση, κατά την οποία οι χώρες κατέγραψαν την πρόοδο αλλά και τα κενά των εφαρμοζόμενων πολιτικών τους σχετικά με το μετριασμό, την προσαρμογή και τη χρηματοδότη, επιβεβαιώθηκε με επιστημονικούς πλέον όρους ότι η δράση για το κλίμα δεν ανταποκρίνεται ακόμη στη βαθιά μετασχηματιστική αλλαγή που επιτάσσουν οι κλιματικές συνθήκες και κίνδυνοι. Ειδικότερα, η μείωση των εκπομπών υπολείπεται κατά πολύ των στόχων που τίθενται από την Διακυβερνητική Επιτροπή για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC). Τα αποτελέσματα της ίδιας της COP28 έχουν σχολιαστεί τόσο θετικά όσο και αρνητικά στη δημόσια σφαίρα. Παρ' όλα αυτά, εστάλησαν σημαντικά μηνύματα σχετικά με τον τομέα της ενέργειας, που αποτέλεσε το επίκεντρο μεγάλου μέρους του τεχνικού και πολιτικού ενδιαφέροντος. Ενδεικτικά, αποφασίστηκε ο τριπλασιασμός της εγκατεστημένης ισχύος ανανεώσιμης ενέργειας και ο διπλασιασμός του ρυθμού βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης έως το 2030 (χωρίς όμως να ορίζεται ποσοτικοποιημένος δείκτης και έτος βάσης), καθώς και η απομάκρυνση

από τα ορυκτά καύσιμα. Αν και δεν καθορίζονται συγκεκριμένα χρονικά ορόσημα, η συμβολική δύναμη της δήλωσης δεν πρέπει να υποτιμάται. Ως εκ τούτου, εναπόκειται πλέον στις χώρες να ενσωματώσουν αυτές τις κατευθύνσεις κατά την επικαιροποίηση των εθνικά καθορισμένων συνεισφορών τους (Nationally Determined Contributions, NDCs⁴), οι οποίες θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν ακριβέστερες όσον αφορά τους τομεακούς μετασχηματισμούς που εφαρμόζονται.

Χρονολόγιο Ορόσημα Παγκόσμιου Απολογισμού 2015- 2025

- **2015: COP21**, Συμφωνία του Παρισιού
- **2018: COP23**, Ο Διάλογος Ταλανοα για την κλιματική φιλοδοξία
- **2020: COP25**, Πρώτη επισκόπηση των Εθνικά Καθορισμένων Συνεισφορών (NDCs)
- **2021: 1η Φάση του Παγκόσμιου Απολογισμού**
(Νοέμβριος 2021 – Σεπτέμβριος 2023)
- **2022: 2η Φάση του Παγκόσμιου Απολογισμού**
Τεχνική Αξιολόγηση (Ιούνιος 2022 – Σεπτέμβριος 2023)
 - 1ος Τεχνικός Διάλογος (TD1.1 Ιούνιος 2022)
 - 2ος Τεχνικός Διάλογος (TD1.2 Νοέμβριος 2022, Σαρμ Ελ Σείχ, COP27)
 - 3ος Τεχνικός Διάλογος (TD1.3 Ιούνιος 2023)
 - Συγκεφαλαιωτική Έκθεση Τεχνικής Αξιολόγησης (Σεπτέμβριο 2023)
- **2023: 3η Φάση του Παγκόσμιου Απολογισμού** (Νοέμβριος 2023)
COP28 1ος Παγκόσμιος Απολογισμός (Δεκέμβριος 2023)
- **2025: COP30**, Δεύτερο NDCs Review

⁴ Στις εθνικά καθορισμένες συνεισφορές αποτυπώνονται οι προσπάθειες κάθε χώρας να μειώσει τις εκπομπές της σε εθνικό επίπεδο και να προσαρμοστεί στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής.

Διακήρυξη για τη βιώσιμη γεωργία, τα ανθεκτικά συστήματα τροφίμων και τη δράση για το κλίμα

Επίσης, αξίζει να αναφερθεί ότι στην COP28, στο πλαίσιο της συνέχισης του προγράμματος εργασίας του Σαουμ Ελ Σείχ (COP27) σχετικά με την υλοποίηση της δράσης για το κλίμα, τη γεωργία και την ασφάλεια των τροφίμων, 159 κράτη, συμπεριλαμβανομένων μεγάλων παραγωγών, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Κίνα και η Βραζιλία, δήλωσαν στη Διακήρυξη για τη Βιώσιμη Γεωργία, τα Ανθεκτικά Συστήματα Τροφίμων και τη Δράση για το Κλίμα, την πρόθεσή τους να συμπεριλάβουν τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου της βιομηχανίας τροφίμων και της γεωργίας. Πρόκειται για την πρώτη επίσημη δήλωση στο πλαίσιο της UN-FCCC, με την οποία αναγνωρίζεται η σημασία τόσο της γεωργίας όσο και των αγροδιατροφικών συστημάτων στην προσπάθεια επίτευξης των παγκόσμιων κλιματικών στόχων. Η εξέλιξη αυτή συνεπάγεται τη δέσμευση για τη συμπερίληψη των συστημάτων της γεωργίας και των τροφίμων στα Εθνικά Σχέδια για το Κλίμα, στις Εθνικές Στρατηγικές και τα Σχέδια Δράσης για τη Βιοποικιλότητα (National Biodiversity Strategies and Actions Plans, NBSAPs), καθώς και στα Σχέδια Απερήμωσης (Desertification Plans). Η Βραζιλία, η οποία θα προεδρεύσει στην COP30, σχεδιάζει την παρουσίαση ενός ολοκληρωμένου εθνικού σχεδίου μετασχηματισμού του βιοοικονομικού τομέα τροφίμων και της χρήσης γης, με έμφαση στην κοινωνική βιοοικονομία (socio-bioeconomy⁵). Το σχέδιο αυτό φιλοδοξεί να ενσωματώσει την εφαρμογή της παραπάνω δήλωσης, διασφαλίζοντας τη συνοχή με την επικαιροποιημένη εθνικά καθορισμένη συνεισφορά (NDC) της χώρας.

Επομένως, το 2024 οι χώρες πρέπει να επικαιροποιήσουν τους οδικούς χάρτες τους για να ενσωματώσουν τα αποτελέσματα των διεθνών συμφωνιών επιτρέποντας στην περιβαλλοντική ατζέντα να ενσωματωθεί σε συναφείς οικονομικούς τομείς. Για παράδειγμα, τον Φεβρουάριο, η 13η υπουργική διάσκεψη του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, υπό την προεδρία των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων, αναμένεται να επικεντρωθεί στην εν εξελίξει μεταρρύθμιση του θεσμού και ιδίως στον προβληματισμό σχετικά με την εμπορική και περιβαλλοντική βιωσιμότητα (trade and environmental sustainability), που σχετίζεται, μεταξύ άλλων, με τη βελτίωση της ροής φιλικών προς το κλίμα αγαθών και υπηρεσιών, τις πράσινες επιδοτήσεις, την απαλλαγή των αλυσίδων εφοδιασμού από τις ανθρακούχες εκπομπές κ.ά., με στόχο την υιοθέτηση κανόνων στήριξης του πράσινου εμπορίου χωρίς επιδοματικές στρεβλώσεις και κυρίως χωρίς στρεβλώσεις σε βάρος των αναπτυσσόμενων χωρών.

⁵ Πρόκειται για ένα σχέδιο οικολογικού μετασχηματισμού το οποίο αποσκοπεί στην ενοποίηση της οικονομίας και της οικολογίας, στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής και στην αντιμετώπιση των ανισοτήτων.

3. Ευρωπαϊκή Ένωση: Κλιματικός στόχος για το 2040 και προϋπολογισμός για τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου για την περίοδο 2030-2050

Ο Ευρωπαϊκός Νόμος για το Κλίμα (EU Climate Law, 2021) αναθέτει στην Επιτροπή να προτείνει κλιματικό στόχο για το 2040 έξι μήνες μετά τον πρώτο Παγκόσμιο Απολογισμό στο πλαίσιο της συμφωνίας του Παρισιού, λαμβάνοντας υπόψη: α) τα βέλτιστα διαθέσιμα και πλέον πρόσφατα επιστημονικά στοιχεία, συμπεριλαμβανομένων των πλέον πρόσφατων εκθέσεων της IPCC και της Ευρωπαϊκής Επιστημονικής Συμβουλευτικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή και β) τις διεθνείς εξελίξεις και προσπάθειες που καταβάλλονται για την επίτευξη των μακροπρόθεσμων στόχων της Συμφωνίας. Στο πρόγραμμα εργασίας της Επιτροπής για το 2024, που δημοσιεύθηκε στις 17 Οκτωβρίου 2023, έχει προγραμματιστεί μη νομοθετική ανακοίνωση για τους κλιματικούς στόχους για το 2040 το πρώτο τρίμηνο του 2024.

Υπενθυμίζεται ότι στον ευρωπαϊκό κλιματικό νόμο ορίζονται οι ευρωπαϊκοί κλιματικοί στόχοι για το 2030 και το 2050. Σύμφωνα με αυτούς, οι εκπομπές πρέπει να μειωθούν κατά 55% σε σύγκριση με το 1990 έως το 2030 (Fit for 55%), ενώ στόχος για το 2050 είναι η κλιματική ουδετερότητα. Αυτό που επί του παρόντος δεν έχει καθοριστεί είναι η πορεία από το 2030 έως το 2050, ένα κενό το οποίο έρχεται να καλύψει ο στόχος για το 2040 και ο συνοδευτικός προϋπολογισμός για τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου για την περίοδο 2030-2050 (Greenhouse gas budget for 2030–2050)⁶. Η Ευρωπαϊκή Επιστημονική Συμβουλευτική Επιτροπή για την Κλιματική Αλλαγή, η οποία συστάθηκε με τον κλιματικό νόμο, παρέχει ανεξάρτητες επιστημονικές συμβουλές και εκπονεί εκθέσεις σχετικά με τις πολιτικές της ΕΕ, τους κλιματικούς στόχους και τους ενδεικτικούς προϋπολογισμούς αερίων του θερμοκηπίου, καθώς και την εναρμόνισή τους με τον ευρωπαϊκό Νόμο για το Κλίμα και τις σχετικές διεθνείς δεσμεύσεις της ΕΕ. Τον Ιανουάριο του 2023 η Συμβουλευτική Επιτροπή υπέβαλε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τις αρχικές συστάσεις της για την πρόταση κλιματικών στόχων για το 2040

⁶ European Scientific Advisory Board on Climate Change, “Initial input to the determination of an EU-wide 2040 climate target and projected indicative greenhouse gas budget for the period 2030-2050”, Potsdam, 16 January 2023.

(Setting climate targets based on scientific evidence and EU values: initial recommendations to the European Commission). Οι συστάσεις περιγράφουν την τεράστια πολυπλοκότητα του έργου, θέτουν υψηλά πρότυπα ποιότητας και διαφάνειας και υπογραμμίζουν τις αναπόφευκτες αξιολογικές κρίσεις στον καθορισμό των στόχων.

Στις 31 Μαρτίου 2023 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ξεκίνησε δημόσια διαβούλευση για να συγκεντρώσει στοιχεία για την εκτίμηση επιπτώσεων σχετικά με τον καθορισμό του ενδιάμεσου κλιματικού στόχου της ΕΕ για το 2040, όπως ακριβώς απαιτείται από το Νόμο της ΕΕ για το Κλίμα (EU climate target for 2040). Κατόπιν, στις 15 Ιουνίου 2023, η Συμβουλευτική Επιτροπή υπέβαλε στα θεσμικά όργανα της ΕΕ επιστημονικά τεκμηριωμένη εκτίμηση του συνιστώμενου κλιματικού στόχου για το 2040 και του προϋπολογισμού της ΕΕ για τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου για την περίοδο 2030-2050 (Scientific advice for the determination of an EU-wide 2040 climate target and a greenhouse gas budget for 2030–2050). Συγκεκριμένα, συνέστησε καθαρές μειώσεις εκπομπών κατά 90%-95% έως το 2040 σε σχέση με τα επίπεδα του 1990 και συνολικό προϋπολογισμό άνθρακα για την περίοδο 2030-2050 εντός ορίου ισοδυναμίου CO₂ 11-14 Gt, σύμφωνα με τον περιορισμό της υπερθέρμανσης του πλανήτη σε 1,5 °C.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 6 Φεβρουαρίου 2024 δημοσίευσε λεπτομερή εκτίμηση επιπτώσεων σχετικά με τους πιθανούς τρόπους επίτευξης του συμφωνηθέντος στόχου να καταστεί η ΕΕ κλιματικά ουδέτερη ως το 2050. Με βάση την εν λόγω εκτίμηση επιπτώσεων, η Επιτροπή συνιστά μείωση των καθαρών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 90% έως το 2040 σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990 (Recommendation for 2040 emissions reduction target). Η επόμενη Επιτροπή θα υποβάλει νομοθετική πρόταση μετά τις ευρωπαϊκές εκλογές και πρόκειται να διαμορφώσει τις επόμενες αναθεωρήσεις της πολιτικής της ΕΕ για το κλίμα. Μόλις εγκριθεί, ο κλιματικός στόχος για το 2040 θα αποτελέσει τη βάση για τη νέα εθνικά καθορισμένη συνεισφορά της ΕΕ, η οποία πρέπει να κοινοποιηθεί στην UNFCCC το 2025.

Ωστόσο, για την ενίσχυση του βιώσιμου μετασχηματισμού απαιτείται, πέρα από την τεχνοκρατική γλώσσα των διεθνών αξιολογήσεων, ο σχεδιασμός και η υλοποίηση πολιτικών θετικού αθροίσματος. Αυτό προϋποθέτει εξισορρόπηση της σημασίας που αποδίδεται στον καθορισμό των παγκόσμιων στόχων από τη μία και των εθνικών πολιτικών κλιματικής μετάβασης από

την άλλη. Οι ευρύτερες πολιτικές μετατοπίσεις και οι αναδιανεμητικές επιπτώσεις των κλιματικών στόχων και κυρίως των πολιτικών που τίθενται σε εφαρμογή για την επίτευξή τους πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη στο σχεδιασμό των πολιτικών, καθώς συχνά η υλοποίησή τους μπορεί να υπονομεύσει κοινωνικούς στόχους και ιδίως την κοινωνική δικαιοσύνη. Ο πράσινος μετασχηματισμός των εθνικών οικονομιών με όρους κοινωνικής δικαιοσύνης και βιωσιμότητας μπορεί να μην είναι απλός. Συνιστά ωστόσο ένα πλαίσιο το οποίο πρέπει να τεθεί για να διασφαλιστεί η κοινωνική και πολιτική εφικτότητα (political feasibility) των πολιτικών για το κλίμα.

Η οικολογική μετάβαση εξακολουθεί να αντιμετωπίζει κοινωνικές αντιστάσεις λόγω του φόβου για τις κοινωνικές συνέπειές της, καθώς δεν θεωρείται ευκαιρία για τη βελτίωση της ευημερίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης, αλλά απειλή για τις οικογένειες χαμηλού εισοδήματος, τους εργαζομένους σε τομείς που βλάπτουν το περιβάλλον και τους αγρότες. Διάφορες χώρες επιχειρούν να αμβλύνουν αυτές τις αντιδράσεις. Στις ΗΠΑ ο νόμος για τη μείωση του πληθωρισμού (US Inflation Reduction Act) προωθεί την πράσινη βιομηχανική πολιτική με παροχή επιδοτήσεων και συνακόλουθα οφέλη για την απασχόληση⁷. Στην Ινδία το αφήγημα των «παράλληλων οφελών» συνέβαλε στη μετατόπιση της κλιματικής πολιτικής υπέρ μιας πιο ενισχυμένης δράσης για το κλίμα (Climate policy and the concept of co-benefits in India). Βέβαια, η επικέντρωση στις εθνικές πολιτικές σε καμία περίπτωση δεν συνεπάγεται ότι οι παγκόσμιες πρωτοβουλίες καθίστανται περιττές. Η UNFCCC και άλλες πολυμερείς διαδικασίες συμβάλλουν στην περαιτέρω ενίσχυση της παγκόσμιας κλιματικής φιλοδοξίας και αποτελούν πυρήνες σημαντικής τεχνογνωσίας για την επιτυχή εγχώρια ενσωμάτωση των κλιματικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών παραμέτρων.

Πέρα όμως από την αναβάθμιση των διεθνών θεσμών για το κλίμα, απαιτείται και αναβάθμιση των εθνικών κλιματικών θεσμών. Οι χώρες χρειάζονται το κατάλληλο θεσμικό υπόβαθρο που θα διασφαλίζει έναν συνολικό και συνεκτικό σχεδιασμό ώστε να συντονίζονται επαρκώς και να αξιολογούνται οι διαφορετικοί τομείς πολιτικής και να οικοδομούνται οι αναγκαίες κοινωνικές συναινέσεις γύρω από τις πιθανές πορείες βιώσιμης μετάβασης. Η Γαλλία (France Stratégie), η Ολλανδία (Scientific Council for

⁷ Βλ. Sebastian Mang, συνέντευξη στο Παρατηρητήριο Βιώσιμης Ανάπτυξης του Ινστιτούτου ΕΝΑ στο πλαίσιο του αφιερώματος «Οικονομικές προκλήσεις της πράσινης μετάβασης», Ιούνιος 2023.

Government Policy) και πιο πρόσφατα το Βέλγιο (Justtransition) έχουν ξεκινήσει την προσπάθεια για τη θεσμοθέτηση της δίκαιης κλιματικής μετάβασης. Συγκεκριμένα, το Βέλγιο βάσει της Επιστημονικής Έκθεσης για τη Δίκαιη Μετάβαση (Just Transition in Belgium. Concepts, Issues at Stake, and Policy Levers, 2023), προχώρησε στην ανακοίνωση ενός πολιτικού μνημονίου συνεργασίας (*Vers une Transition Juste en Belgique Memorandum Politique*, 2023). Στην Έκθεση, η δίκαιη μετάβαση⁸ ορίζεται ως μετάβαση βιωσιμότητας με κατευθυντήρια αρχή την κοινωνική-οικολογική δικαιοσύνη, θέτοντας τα κοινωνικά και συμμετοχικά δικαιώματα στο επίκεντρο της περιβαλλοντικής πολιτικής. Μετά την εισαγωγή των βασικών εννοιών που συμπυκνώνονται σε αυτό τον ορισμό, καθορίζονται ειδικότερα τέσσερις κύριες διαστάσεις της (Σχήμα 1).

⁸ Προς το παρόν δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός της δίκαιης μετάβασης.

Σύμφωνα με την Έκθεση, το κοινωνικό κράτος πρέπει να εξελιχθεί σε ένα κοινωνικόοικολογικό κράτος, στο οποίο η δίκαιη μετάβαση θα καταστεί πυλώνας της κοινωνικής ανάπτυξης. Στο πλαίσιο αυτό προσδιορίζονται επτά «κινητήριοι μοχλοί» πολιτικές:

- i. Κοινωνικοοικολογικές πολιτικές (socio-ecological policies)
- ii. Επαρκής και δίκαιη χρηματοδότηση (adequate and equitable funding)
- iii. Συμμετοχή χωρίς αποκλεισμούς στις διαδικασίες χάραξης πολιτικής (inclusive participation in policy processes)
- iv. Κοινό όραμα και συναφείς στόχοι πολιτικής (a shared vision and associated policy objectives)
- v. Δείκτες, αξιολόγηση και ανάλυση προβλέψεων (indicators, evaluation and foresight)
- vi. Ισχυρή πολυεπίπεδη διακυβέρνηση (strong multi-level governance)

Η δίκαιη μετάβαση περιλαμβάνεται στις προτεραιότητες της βελγικής προεδρίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (1 Ιανουαρίου-30 Ιουνίου 2024). Στο πλαίσιο των σχετικών εργασιών ανακοινώθηκε η Ευρωπαϊκή Διάσκεψη για μια Δίκαιη Μετάβαση, που θα πραγματοποιηθεί στις 4 και 5 Μαρτίου 2024 στις Βρυξέλλες.

Επίλογος: η ανάγκη ενός νέου κλιματικού κοινωνικού συμβολαίου

Κατόπιν των παραπάνω, είναι σαφές ότι το έτος 2024 αναμένεται να αποτελέσει ένα κρίσιμο ορόσημο στην πολυμερή προσπάθεια κατά της κλιματικής και περιβαλλοντικής αλλαγής. Η παγκόσμια κοινότητα καλείται να αξιοποιήσει όλες τις ευκαιρίες που διαμορφώνονται με βάση τις διεθνείς συμφωνίες και πρωτοβουλίες που λήφθηκαν τα τελευταία έτη. Οι χώρες πρέπει να επικαιροποιήσουν τους οδικούς χάρτες τους για να ενσωματώσουν τις συστάσεις των διεθνών συμφωνιών στις νέες NDCs και στις μακροπρόθεσμες στρατηγικές τους (2025), ώστε αυτές να αντικατοπτρίζονται όσο το δυνατόν ακριβέστερα στους τομεακούς μετασχηματισμούς. Εντούτοις, είναι επίσης γνωστό ότι τα ζητήματα της

εφαρμογής, της εμπάθυνσης και της προετοιμασίας για μελλοντικά ορόσημα σπανίως είναι τόσο ελκυστικά για το πολιτικό σύστημα όσο η δρομολόγηση και ανακοίνωση νέων πρωτοβουλιών. Αυτό είναι ένα μείζον θέμα, ειδικότερα στο τρέχον γεωπολιτικό περιβάλλον, που είναι τουλάχιστον δυναμικό, και σε μια άνευ προηγουμένου εκλογική συγκυρία, καθώς 4,2 δισεκατομμύρια πολίτες αναμένεται να προσέλθουν στις κάλπες. Στη συγκυρία αυτή εκδηλώνονται ήδη κοινωνικές αντιδράσεις, με πιο πρόσφατο παράδειγμα αυτό των ευρωπαϊκών κινητοποιήσεων του αγροτικού κόσμου στη Γερμανία, τη Γαλλία, την Ελλάδα και πριν από λίγο καιρό στην Ολλανδία, την Πολωνία και την Ιταλία. Στις κινητοποιήσεις αυτές προτάσσονται τρεις βασικές αιτιάσεις: (1) η πτώση των αγροτικών εισοδημάτων, (2) η ασφυξία από την πληθώρα νόμων και προτύπων, κυρίως περιβαλλοντικών, (3) η ανάγκη προστασίας του γεωργικού επαγγέλματος από τον εξωτερικό ανταγωνισμό.

Σε αυτό το μεταβαλλόμενο πολιτικό περιβάλλον πρέπει να διασφαλιστεί η απρόσκοπτη συνέχιση των σχετικών μεταρρυθμιστικών προσπαθειών, αλλά και να αναζητηθεί ένα νέο «κοινωνικό συμβόλαιο», που, αν και σαν έννοια χρονολογείται από τον 18ο αιώνα και τον Ρουσσώ, είναι απαραίτητο σήμερα να επανεφευρεθεί ενσωματώνοντας τα σύγχρονα περιβαλλοντικά και κοινωνικά ζητήματα. Στην κατεύθυνση αυτή, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας κ.ά. έχουν ήδη υπογραμμίσει την ανάγκη ενός νέου κοινωνικο-οικολογικού συμβολαίου (A New Eco-social Contract). Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, ο Ευρωπαϊκός Νόμος για το Κλίμα, ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων και η Σύμβαση της Οικονομικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη σχετικά με την πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα (Σύμβαση του Aarhus) αποτελούν ένα θεσμοθετημένο πλαίσιο οικολογικών στόχων και κοινωνικών- συμμετοχικών δικαιωμάτων που δύναται να αποτελέσει την αφετηρία για την οικοδόμηση ενός νέου κλιματικού κοινωνικού συμβολαίου.

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΕΝΑ Ινστιτούτο
Εναλλακτικών Πολιτικών
Ζαλοκώστα 8, 106 71 Αθήνα,
+30 210 364 7912

info@enainstitute.org
www.enainstitute.org

** Η παρούσα δημοσίευση εκφράζει τις απόψεις
του συγγραφέα και δεν εκφράζει απαραίτητα ή
και στο σύνολό της το ΕΝΑ*

